

Kestävä kehitys koulutuksessa – verkostotapaaminen 4.9.2020

Opetushallituksen järjestämä keskustelutilaisuus ammatillisen koulutuksen ja lukiokoulutuksen opettajille ja ohjaajille sekä johdolle.

Opetus- ja kulttuuriministeriön kestävän kehityksen linjaus

Neuvotteleva virkamies Hannu Vainonen, opetus- ja kulttuuriministeriö

Hyvät kestävän kehityksen ystävät,

Olen iloinen voidessani olla kestävän kehityksen asialla tässä yhteisessä keskustelu- ja verkostoitumistilaisuudessa.

Suuri kiitos Opetushallitukselle tilaisuuden järjestämisestä.

Kestävä kehitys ja Agenda 2030 opetus- ja kulttuuriministeriössä

Opetus- ja kulttuuriministeriö ottaa kestävän kehityksen tavoitteet ja periaatteet huomioon strategioissaan sekä alaisten virastojen ja laitosten ohjauksessa. Ministeriö on myös antanut tähän tavoitteiseen liittyvän julkisen yhteiskuntasitoumuksen ja toivoo samalla kaikkien hallinnon alan toimijoiden tekevän omia sitoumuksiaan. Samalla täytyy heti todeta ja kiittää, että hallinnonaltamme juuri oppilaitokset ovat olleet jo erinäisten vuosien ajan ilahduttavan aktiivisia kestävän kehityksen sitoumuksien tekijöitä.

Tänä päivänä kaiken kestävän kehityksen työn kehikkona niin globaalilla kuin kansallisella tasolla on YK:n kestävän kehityksen toimintaohjelma Agenda 2030, joka hyväksyttiin YK:ssa vuonna 2015. Agenda 2030 muodostaa ensimmäisen YK:n jäsenvaltioita koskevan toiminta-ohjelman ja tavoitteiston kestävän kehityksen toteuttamiseksi.

Hallitusohjelman mukaisesti Suomi kantaa globaalia vastuuta sekä toimii aktiivisesti ja edelläkävijänä Agenda 2030-tavoitteiden saavuttamiseksi. Opetus- ja kulttuuriministeriö on omassa strategiassaan ”Sivistystä tiedolla, taidolla ja tunteella” (2019) lupautunut vahvistamaan globaalia vastuuta sekä sitoutunut kestävään kehitykseen. Kolmena merkittävä tavoitteena on, että 1) kaikkien kyvyt ja osaaminen vahvistuvat, 2) luova, tutkiva ja vastuullinen toiminta uudistaa yhteiskuntaa ja 3) merkityksellisen elämän edellytykset turvataan yhdenvertaisesti.

<https://kestavakehitys.fi/agenda-2030>

<https://kestavakehitys.fi/sitoumus2050>

<https://minedu.fi/kestava-kehitys>

<https://minedu.fi/-/opetus-ja-kulttuuriministerion-strategia-korostaa-sivistysta-uudistumista-ja-merkityksellisyyden-edellytyksia>

Kestävän kehityksen linjaus hallinnonalalle

Opetus- ja kulttuuriministeriön on laatinut myös hallinnonalan kestävän kehityksen linjauksen (2020), jonka avulla ohjataan hallinnonalan toimintaa kestäväälle pohjalle. Linjauksen valmistelua edelsi vuosina 2018 ja 2019 kolme työpajaa, verkkokuulemisia sekä keskusteluja hallinnonalan toimijoiden kanssa ajatuksista, toiveista ja tarpeista kestävän kehityksen moninaisten sisältöjen edistämiseksi yhteiskunnassamme.

Opetus- ja kulttuuriministeriön osalta merkittävää on, että koulutus-, tutkimus-, kulttuuri-, nuoriso- ja liikuntapolitiikan keinoin voidaan osallistua kaikkien Agenda 2030 -tavoitteiden edistämiseen. Se tarkoittaa mm. sivistyksellisten oikeuksien yhdenvertaista toteutumista, korkealaatuista varhaiskasvatusta, osaamisen ja koulutustason nostoa, jatkuvaa oppimista, tiedon saatavuutta, kulttuurisia oikeuksia sekä hyvinvointia ja osallisuutta. Kokonaisuutena opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan toimilla edistetään kulttuurista muutosta, joka on edellytyksenä kokonaisvaltaisen kestävä kehityksen toteutumiselle.

Ministeriö edistää kestävä kehityksen Agenda 2030 –tavoitteiden toteutumista ensisijaisesti säädös-, talous- ja informaatio-ohjauksella.

Linjausasiakirjan 26 linjausta voi ryhmitellä kahdeksaan toimenpidekokonaisuuteen:

1. Ministeriön arjen kestävä kehityksen käytännöt ja henkilökunnan osallistaminen. (Oma osaaminen)
2. Ministeriön valtionavustustoiminnan sääntöjen ja hallinnonalan toimijoiden kanssa käytävien tulostavoitekeskustelujen ja -ohjauksen tapojen tarkistaminen sekä yhdenmukaistaminen. (Hallinnonalan tukeminen johdonmukaisesti.)
3. Ministeriön toimet keskustelun ja viestinnän tehostamiseksi hallinnonalansa toimijoiden kanssa, keskinäinen kannustavuus ja yhteistyö eri osapuolten välillä. (Tiedonkulun ja yhteishengen vahvistaminen eri toimijoiden kesken.)
4. Kestävä kehityksen aiempaa parempi integrointi kaikilla koulutuksen tasoilla, formaali- ja non-formaali oppiminen. (Kattaa laajan joukon toimijoita. Merkittäviä ohjausasiakirjoja ovat varhaiskasvatuksen, perusopetuksen ja lukion opetussuunnitelmat ja ammatillisen koulutuksen tutkintojen perusteet.)
5. Kestävä kehityksen vahvistaminen tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminnassa. (Korkeakoulujen merkitys.)
6. Kestävä kehityksen aiempaa parempi integrointi liikunnan, nuorisotyön ja kulttuurin alueilla. (Järjestökentän merkitys erityisen suuri näillä toimialueilla.)
7. Kestävä kehityksen edistäminen kansainvälisessä yhteistyössä. (Tarkastellaan osana Suomen ulkopolitiikkaa.)
8. Ministeriön tieto- ja indikaattoritarpeiden tarkistus ja seurantatoimet. (Soveltuvat indikaattorit, niin kansainväliset kuin kansalliset, ovat olleet pitkäkestoinen haaste kestävä kehityksen työssä, sekä kansainvälisen ja kansallisen tason yhteensovittaminen.)

Opetus- ja kulttuuriministeriö suunnittelee toimenpiteitä ja tehostaa keskustelua sekä tiedonkulkua hallinnonalan toimijoiden kanssa ja seuraa linjausten toteutumista.

<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162183>

Koulutus kestävä kehityksen edistäjänä

Koulutus ja kestävä kehityksen edistäminen sekä siinä edistyminen liittyvät toisiinsa erottamattomasti. Toista ei voi olla ilman toista. Koulutuksella edistetään kaikkia Agenda 2030:n 17:tä tavoitetta. Kestävä kehitystä edistävän koulutuksen lukuisat osa-alueet (ilmastokasvatus, ympäristökasvatus, globaalikasvatus, ihmisoikeuskasvatus, demokratiakasvatus, jne.) tulee nähdä toisiaan tukevinä ja toisiinsa kietoutuvina kokonaisuuksina, jotka yhdessä muodostavat kestävä kehityksen osaamis pohjan rakentamisen.

Koulutuksen rinnalla tulee puhua luonnollisesti myös sen vaikutuksesta eli osaamisesta, joka on kestävän kehityksen ja koko Agenda 2030 –tavoitteiden saavuttamisen edellytys. Osaaminen siirtyy työelämään ja yhteiskuntaan osaavien ihmisten kautta.

Suomen keskeiseksi kestävän kehityksen vahvuusalueiksi on monissa kansainvälissä tutkimuksissa tunnistettu erityisesti korkealaatuinen koulutus ja siihen perustuva osaaminen sekä yhteiskunnallisten järjestelmien yleinen vakaus. Olemme siten hyvällä tiellä SDG-tavoitteen 4 (laadukas koulutus) toteuttamisessa. Tosin olemme Suomessa hyvin tietoisia myös esimerkiksi PISA-tutkimusten viime aikaisista tuloksista liittyen opetuksen tasa-arvoon ja laatuun, joissa Suomi ei enää ole suinkaan aina maailman ykkösenä.

Tällä hetkellä hallitusohjelman toteutukseen nivoutuvina toimenpiteinä tilanteen kohentamiseksi voi mainita alkuvuodesta 2021 valmistuvan koulutuspoliittisen selonteon, jolla on tavoitteena nostaa koulutus- ja osaamistasoa kaikilla koulutusasteilla, oppimiseröjen kaventuminen ja koulutuksellisen tasa-arvon lisääntyminen. Meneillään on myös laajasti eri osapuolia osallistava Oikeus oppia –kehittämishjelma, joka sisältää osa-alueina kehittämishjelmat varhaiskasvatukselle, perusopetukselle sekä lukutaidolle – jälkimmäinen muodossa ”Uudet lukutaidot”. Perinteinen lukutaito on laajentunut nykyiseksi moni- ja medialukutaidoksi.

Varhaiskasvatuksen, perusopetuksen ja lukion opetussuunnitelmat ja ammatillisen koulutuksen tutkintojen perusteet ovat merkittäviä ohjausasiakirjoja. Niissä kestävä kehitys ja Agenda 2030:n tavoitteet heijastuvat nykyisin varsin monipuolisesti. Tärkeä osa kokonaisuutta on saada kirjoitettu sana myös toteutetuksi. Sanalla tulee myös antaa kunnia vapaan sivistystyön kentän monitaitoisille toimijoille, joiden työtä tulee tukea ja hyödyntää yhteistyön kautta.

Suomen vastikään YK:lle antaman vapaaehtoisen kestävän kehityksen edistymisen raportin (VNR) yksi huomio on, että ilmasto- ja ympäristökysymykset vaativat Suomessa tehokkaampia toimia. Keskeisiä haasteita ovat ilmastomuutoksen vastainen kamppailu ja luonnonvarojen liiallinen kulutus. Tämän tulee luonnollisesti heijastua koulutuksessakin.

<https://kestavakehitys.fi/kestavan-kehityksen-tila-raportti>

Opetushallitus on tarttunut haasteeseen muun muassa aloittamallaan Ilmastovastuu koulutuksessa – vaikuttamisohjelmalla ja siihen liittyvällä toimenpideohjelmalla.

<https://www.oph.fi/fi/tietoa-meista/ilmastovastuu-koulutuksessa-vaikutusohjelma>

Ammatillisiin perustutkintoihin on vastaavasti tulossa uusi valinnainen tutkinnon osa nimeltään Ilmastovastuullinen toiminta. Lisäksi yhteisiin tutkinnon osiin ollaan kehittämässä valinnaista kestävän kehityksen osaamispolkua.

Opetushallituksen kollegat osaavat kertoa näistä sisällöistä tarkemmin.

Osaava opettajakunta

Suomen opettajakuntaa ei turhaan ole vuosien aikana kiitetty ammattitaidostaan. Myös kestävän kehityksen edistämässä ammattitaidolla on suuri merkitys. Kestävän kehityksen taitojen hallitseminen liittyy niin opettajankoulutukseen, täydennyskoulutukseen, oppilaitosten tukeen opettajakunnalleen kuin yksilölliseen perehtyneisyyteenkin. Monella tasolla ja taholla on siten vastuu ja kunnia osaavasta opettaja- ja ohjaajakunnastamme.

Opettajakunnan ammattitaito tuli hyvin esiin tämän vuoden keväällä, kun siirtyminen etäopetukseen kaikilla koulutuksen tasoilla tapahtui nopeasti ja tehokkaasti maassamme. Korona-aikakausi toimiikin osaltaan sysäyksenä sähköisten alustojen käyttämisen edelleen kehittämiseksi ja saavutettavuuden varmistamiseksi, niin että opiskella voi myös paikasta ja ajastakin riippumatta. Samalla nuorille opiskelijoille tulee kuitenkin olla mahdollisuus riittävään lähiopetukseen ja yhteisön tukeen. Koulutuksen kehittäminen sekä kehittyminen sähköisessä muodossa on osa yhteiskunnan uudistuvaa kestävästä kehitystä.

Lopuksi haluan todeta, että paraikaa on työn alla YK:n kasvatus-, tiede- ja kulttuurijärjestö UNESCO:n ja Espoon seudun koulutuskuntayhtymä Ominan (Omnia Education Partnerships) kesken selvitys (case study) Suomesta esimerkkitapauksena kuinka ammatillisessa koulutuksessa vaativasta koronatilanteesta on selvitetty taidolla ja kunnialla. UNESCO pitää Suomea esimerkillisenä tässäkin asiassa ja kansainvälistä kiinnostusta voi pitää siten kiitoksena ja tunnustuksena kaikille opetusalan ammattilaisille – eikä vähiten teille tähän tilaisuuteen osallistujille.

Selvitys julkaistaan lähiaikoina UNESCO-julkaisuna.